

**Լ. ՀՈՎՍԵՓՅԱՆ Վ. ԻՎԱՆՈՎ «ՀԱՐԱՎԱՅԻՆ
ԿՈՎԿԱՍԻ (ԱՂԲԵՋԱՆ ԵՎ ՎՐԱՍՏԱՆ) ԵՎ
ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ԱՍԻԱՅԻ ԵՐԿՐՆԵՐԻ ՀԵՏ
ԹՈՒՐԹԻԱՅԻ ՌԱԶՄԱՔԱՂԱՔԱԿԱՆ
ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ԱՄՊԵԿՏՆԵՐԸ», Երևան,
Քաղաքական հետազոտությունների ինստիտուտ,
2010, 166 էջ**

Հայրենական թուրքագիտության մեջ եաճախ են լույս տեսնում տարածաշրջանային ռազմաքաղաքական դաշինքներին, Հարավային Կովկասի և Կենտրոնական Ասիայի երկրների հետ Թուրքիայի հարաբերություններին և համագործակցության հեռանկարներին նվիրված հոդվածներ և աշխատություններ: Այդ աշխատությունների մի մասն աչքի է ընկնում ոչ թե գիտական, այլ պոպուլիստական մոտեցմամբ, որոնցում, ելնելով տարաբնույթ պատճառներից, կամ գերազնահատվում, կամ էլ թերազնահատվում են Թուրքիայի հնարավորությունները, յուրովի, հաճախակի իրականությունից շատ հեռու են մեկնաբանվում Կովկասի և Միջին Ասիայի տարածաշրջաններում Թուրքիա-թուրքալեզու հանրապետությունների միջև համագործակցության տարբեր խնդիրները:

Լեոն Հովսեփյանի և Վլադիմիր Իվանովի՝ «Հարավային Կովկասի (Ադրբեջան, Վրաստան) և Կենտրոնական Ասիայի երկրների հետ Թուրքիայի համագործակցության ռազմաքաղաքական ասպեկտները» աշխատությունը, ի տարբերություն վերոնշյալ ուսումնասիրությունների, աչքի է ընկնում իր գիտական վերլուծությամբ, աղբյուրների հնարավորին չափ լայն ընդգրկմամբ և անաչառ մոտեցմամբ: Հեղինակներին հաջողվել է ստեղծել կոռ գիտական աշխատություն, որտեղ բազմաթիվ աղբյուրների վերլուծության հիման վրա ներկայացվում են Թուրքիայի տարածաշրջանային քաղաքականության դրդապատճառները, նպատակները և այդ նպատակների իրականացմանն ուղղված ռազմաքաղաքական համագործակցության տարբեր դրսևորումները:

Համահեղինակների աշխատությունը կազմված է երեք գլխից և վերջաբանից: Առաջին գլխում, որը վերնագրված է «Թուրքիայի

արտաքին քաղաքականության կովկասյան և կենտրոնասիական ուղղությունները: Կոնցեպտուալ մոտեցումների և պրակտիկայի փոխկապակցվածությունը» ներկայացվում է Թուրքիայի արտաքին քաղաքականության այդ երկու կարևոր ուղղությունների ձևավորման քաղաքական գծի պատճառները, դրանց կապը նախորդող շրջաններում գոյություն ունեցող մոտեցումների, նախկին կայսերական նկրտումների հետ, ինչպես նաև ներկայացվում են Թուրքիայի քաղաքական վերնախավում նշված տարածաշրջաններում իրականացվող քաղաքական գծի ռազմավարական ուշենիշները: Գլխում մեջքերվում են տարբեր թուրքական գործիչների ելույթներն ու արտահայտված դիրքորոշումները, թյուրքալեզու հանրապետությունների հետ համագործակցության դիմադրական և վերլուծվում խոչընդոտող հանգամանքները:

Աշխատությունում հիմնական ուշադրությունը դարձվում է Թուրքիայի ռազմաքաղաքական համագործակցությանը Ադրբեջանի և Վրաստանի հետ: Այս խնդրի լուսաբանմանը և կարևոր իրադարձությունների ներկայացմանն է նվիրված «Թուրքիայի ռազմաքաղաքական համագործակցությունը Հարավային Կովկասի երկրների (Ադրբեջան, Վրաստան) հետ» վերնագրված երկրորդ գլուխը: Հեղինակները իրավացիորեն նշում են, որ Հարավային Կովկասում Թուրքիայի քաղաքականությունը հիմնվում է Ադրբեջանի հետ ռազմաքաղաքական դաշինքի վրա, որի ազդեցության ոլորտում է գտնվում նաև Վրաստանը: «Մեկ ազգ - երկու պետություն» մոտեցմամբ Ադրբեջանին տրամադրված զենքն ու զինամթերքը, այդ երկրի հետ իրականացվող ռազմատեխնիկական համագործակցությունը և կնքված պայմանագրերը թուրք-ադրբեջանական դաշինքը դարձրել են կարևոր տարածաշրջանային գործոն, որը մեծապես ազդում է ՀՀ ազգային անվտանգության համակարգի ձևավորման վրա: Աշխատությունում ներկայացված է նաև Թուրքիայի կողմից Ադրբեջանի զինված ուժերի արդիականացման ծրագիրը, իրականացման փուլերը և դրա հավանական հետևանքները հայկական պետությունների համար: Գրքում բազմակողմանի և ուշագրավ փաստերի վերլուծության հիման վրա ներկայացվում է նաև Թուրքիայի աջակցությունը Ադրբեջանի ռազմաարդյունաբերական համալիրի ձևավորմանը:

Նույն գլխում վերլուծվում է թուրք-վրացական ռազմաքաղաքական համագործակցության բնույթն ու անցած փուլերը, Թուրքիայի ներդրումները Վրաստանի տնտեսական համակարգում և զինված ուժերի արդիականացման գործում խաղացած դերը, ընդգծվում է Վրաստանի տարանցիկ երկիր հանդիսանալու նշանակությունը թուրք-ադրբեջանական ռազմավարական դաշինքի ամրապնդման և հետագա զարգացման տեսանկյունից:

Գրքի «Կենտրոնական Ասիայի թուրքալեզու հանրապետությունների հետ Թուրքիայի ռազմական համագործակցությունը. ընդհանուր ակնարկ» վերնագրված երրորդ գլխում համառոտակիորեն, բայց հիմնական դրույթների մասին պատկերացում կազմելու համար բավարար նյութի ընդգրկմամբ լուսաբանվում է Թուրքիա-թուրքալեզու հանրապետություններ ռազմա-տեխնիկական համագործակցությունը, հիմնական միտումներն ու հնարավորությունները:

Ամփոփելով՝ կցանկանայինք նշել, որ Լևոն Հովսեփյանի և Վլադիմիր Իվանովի «Հարավային Կովկասի (Ադրբեջան և Վրաստան) և Կենտրոնական Ասիայի երկրների հետ Թուրքիայի ռազմաքաղաքական համագործակցության ասպեկտները» աշխատությունը, լուսաբանելով Թուրքիայի կովկասյան և կենտրոնասիական քաղաքականության ռազմաքաղաքական տեսանկյունները, նյութի բազմազանության և գիտական բազմակողմանի վերլուծության շնորհիվ կարևոր գիտակիրառական նշանակություն ունի և հետաքրքրություն է ներկայացնում ոչ միայն այդ խնդիրներով զբաղվող թուրքագետների և քաղաքագետների եամար:

Արսեն Անիզյան

Պատմական գիտությունների դոկտոր